

MOKSLOTYROS KLAUSIMAI

A. TYTMONAS

MOKSLAS INTERPRETACIJŲ SANKRYŽOJE

Su mokslu mes vienaip ar kitaip susiduriame kiekviename žingsnyje, todėl iš pirmo žvilgsnio atrodo, kad atsakyti į klausimą, kas yra mokslas, labai paprasta. Bet taip atrodo tik iš pradžių. O paskui suglumę turime pripažinti, kad į šį klausimą iš viso vargu ar galima deramai atsakyti. Ir ne dėl to, kad stokotų mokslo apibrėžimų. Kaip tik priešingai, jų — devynios begalės. Visa bėda ta, kad apibrėžimų gausybė neduoda kol kas patenkinamo atsakymo į klausimą, kas yra mokslas.

Apibūdindamas šią aplinkybę, vienas autoritetingiausių mūsų laikų mokslo teoretikų Dž. Bernalas rašė: „Mokslas toks senas, per savo istoriją jis tiek keitėsi ir taip susipynė su kitomis visuomenės veiklos sritimis, kad bet kuris mėginimas jį apibrėžti,— o tai padaryti mėginta jau daug kartų,— gali tiksliau ar ne taip tiksliai išreikšti tik vieną kurį jo aspektą ir tai neretai antraeilį“¹. Kitaip tariant, visai nedviprasmiškai teigiama, kad duoti moksliniu požiūriu patenkinamą mokslo apibrėžimą neįmanoma. Šiuo atžvilgiu Dž. Bernalas toli gražu ne vienišas.

Neigti galimybę duoti moksliniu požiūriu patenkinamą mokslo apibrėžimą jokių būdu nereiškia manyti, kad negalima visapusiai pažinti mokslo fenomeno apskritai. Kaip tik tokią nuomonę mėgino primesti Dž. Bernalui daugelis kritikų. Tai neteisinga. Įžangoje savo knygos „Socialinė mokslo funkcija“ (1939), pelniusios autoriui mokslotyros tėvo vardą, Dž. Bernalas rašė: „Kad mokslas galėtų vaisingai tarnauti visuomenei, jis pirmiausia turi padaryti tvarką savo namuose“². O dėl to reikia, kad mokslas pažintų pats save. Ir šiandien, praėjus daugiau kaip 40 metų po žymios knygos pasirodymo, šis reikalavimas neprarado savo reikšmės: mes dar daug ko nežinome apie mokslą, o mokslas, vis labiau įsiverždamas į visas mūsų laikų visuomenės gyvenimo sritis ir glaudžiai su jomis susipindamas, tą pažinimą dar labiau sukomplikuoja. Todėl ir šiandien mes vis dar esame situacijoje, kurioje mokslas tebėra menkai ištyrinėtas ir neturintis patenkinamos definicijos.

¹ Bernal J. D. Die Wissenschaft in der Geschichte.— Berlin, 1967, S. 4.

² Бернал Д. Ж. Наука и общество.— М., 1953, с. 114.

Šioje situacijoje galima būtų eiti tuo keliu, kuriuo kadaise nuėjo Dž. Bernalas: parašyti išsamų darbą apie mokslo istoriją, manant, kad, jį perskaičius, skaitytojui paaiškės, kas yra mokslas. Nors fundamentali daugiau kaip 900 puslapių Dž. Bernalo knyga „Mokslas visuomenės istorijoje“ daro nuostabų įspūdį, vis dėlto ją perskaičius negalima susidaryti išsamaus vaizdo, kas yra mokslas.

Atrodo būtų galima aptarti esamus mokslo apibrėžimus, padaryti jų suvestinę, ir bus viskas aišku. Nors pats savaime toks aptarimas būtų labai komplikuoatas³, šis būdas vargu ar priimtinas: mokslo apibrėžimų suvestinė tegalėtų nuvesti mokslo supratimą iki tos ribos, iki kurios mokslas šiuo metu ištyrinėtas. Taigi ir vėl patenkinamo atsakymo į klausimą, kas yra mokslas, negautume. Geriausiu atveju prie esamos gausybės apibrėžimų prisidėtų dar vienas — apibrėžimų apibrėžimas.

Susidarius tokioms aplinkybėms, manome, kad reikėtų aptarti sąvokos „mokslas“ evoliucijos kryptį. Mat sąvokos, kartą atsiradusios, nelieka sustingusios. Todėl sąvokos prasmės kitimo kryptis dažnai būna labai iškalbinga.

Antika, sukūrusi nuostabiausių tiek mokslo, tiek ir meno pavyzdžių, savo žodyniniame fonde nenubrėžė aiškios ribos tarp mokslo ir meno sąvokų. Iš pradžių sąvokos „mokslas“ ir „menas“ nebuvo atibojamos viena nuo kitos. Kokių nors aiškių pakitimų nebuvo ir Viduramžiais. Žodžiai „mokslas“ ir „menas“, daug amžių vartojami kaip sinonimai, prasminiu požiūriu buvo artimi žodžiui „žinojimas“, nors pamažu „mokslas“ ėmė reikšti daugiau teorinį, o „menas“ — praktinį žinojimą. Paprastai tada, kai būdavo turimas galvoje menas apskritai, žodžiai „mokslas“ ir „menas“ pagal prasmę sutapdavo. O kai apie meną būdavo kalbama siauresne prasme, žodis „menas“ dažniausiai įgaudavo reikšmę „amatas“.

Negalima sakyti, kad padėtis būtų rimtai pasikeitusi Renesanso epochoje. Pavyzdžiui, šios epochos apyaušryje Florencijoje, kur jau aiškiai buvo matyti buržuazinio vystymosi daigai, dailininkai priklausė svarbiam gydytojų ir prekyautojų prieskoniais cechui. Kaip matyti, socialinio vertinimo skalėje meninės veiklos rūšis — dailininkai ir veiklos rūšis, susijusi su mokslu — gydytojais, užima beveik tą pačią vietą. Apskritai Renesanso epochoje mokslas tebelieka glaudžiausiai susijęs su menu. Į mokslą buvo žiūrima panašiai kaip ir į meną⁴. Galbūt reikėtų pridurti, kad toje organiškoje mokslo ir meno vienybėje pradeda išsiskirti, kaip savarankiškas elementas, technika, bet apskritai tos sąvokos viena nuo kitos dar nebuvo atsiskyrusios.

Toks atsiskyrimas ir nebuvo įmanomas, nes ir Renesanso laikais „mokslineiai, visuomeniniai, techniniai, estetiniai ir moraliniai interesai vieni nuo kitų dar neatsiskyrė, neatsiskyrė nuo gyvo bendravimo su aplinkiniais, su bendrapiliečių, draugų, šalininkų minia, neatsiskyrė nuo rūmų ir miesto

³ Apie tai iškalbingai byloja M. Karpovo suklasifikuotas mokslas — 93 apibrėžimų sąrašas (žr. Наука и научное творчество. — Ростов-на-Дону, 1970, с. 12—21).

⁴ Žr. Karsavinas L. Europos kultūros istorija. — Kaunas, 1936, t. 5, kn. 1, p. 126.

kasdieninio gyvenimo"⁵. Tokį įvairių interesų neatsiskyrimą išreiškė ir kalba: menas yra kažkokia bendrinė sąvoka pažymėti tam, kas įgyta, išmokta, perimta, tai yra tam, ko tiesiogiai nerandame gamtoje. Todėl nieko nuostabaus, kad menas, bendriausiais bruožais reikšdamas tai, ką žmogus pridėjo prie gamtos motinėls, ką jis iškovojo, negalėjo būti aiškiai atskirtas nuo mokslo, kuris reiškė irgi maždaug tą patį.

Šios sąvokos buvo painiojamos dar gana ilgai. Štai R. Dekartas logiką, geometriją ir algebrą vadina menais, arba mokslais, Ž. L. Dalamberas ir D. Didro skundžiasi, kad sunku atskirti sąvokas „mokslas“ ir „menas“. S. Diupleksas klausia, kokia prasme logika yra mokslas, o kokia ji yra menas? XVIII a. viduryje estetika kaip mokslą, bet ne kaip meną mėgino apibūdinti A. Baumgartenas⁶. Bet negalima pasakyti, kad mėginimus sąvokiniu požiūriu aiškiai atskirti mokslą ir meną būtų lydėjusi rimta sėkmė. Net to paties mąstytojo darbuose tendencija šias sąvokas atskirti neretai būdavo susipynusi su visai priešinga tendencija.

Mokslo ir meno sąvokų atskyrimo tendencija įgijo palankią dirvą Pramoninės revoliucijos epochoje ryšium su technikos sąvokos evoliucija. Neregėti pramonės ir technikos pasiekimai rado savotišką atspindį ir kalboje: technika vis dažniau dabar imama suprasti kaip tam tikras darbo įrankis, įrengimas arba tų įrankių bei įrengimų visuma. Toks žodžio „technika“ prasmės pasikeitimas savo ruožtu atsiliepė žodžio „menas“ prasmei. O visų tų poslinkių Europos kalbose galutinė išvada buvo ta, kad sąvoka „amatas“, atsidūręs sąvokos „technika“ traukos lauke, prasmės atžvilgiu atskyla nuo sąvokos „menas“. Daugiau ar mažiau tvirtai nusistovi meno kaip tikrovės kūrybinio atspindėjimo meniniais vaizdais (1), tam tikros meninės veiklos rūšies (2) ir apskritai meistriškumo (3) supratimas.

Šitie poslinkiai žodžio „menas“ prasmeje, ypač tai, kad tapo savarankiškas žodis technika, nepraejo be pėdsako ir žodžio „mokslas“ prasmei, kuri vis dažniau ir dažniau apsiriboja žinojimo sfera. Pramoninės revoliucijos epochoje, neregėtai išaugus mokslo reikšmei (iš pradžių daugiausia materialinės gamybos sferoje), galutinai nusistovėjo kaip tik ši žodžio „mokslas“ prasmė. Naujųjų laikų žmogaus sąmonėje mokslas — tai viskas, ką žmonės žino apie pasaulį.

Kartu reikia pažymėti, kad mokslas, tapdamas vis reikšmingesniu visuomenės gyvenime, tuo metu vis labiau darosi filosofinės refleksijos objektu. Naujųjų laikų filosofijoje buvo sukurta gana darni loginė-gnoseologinė mokslo koncepcija, dar ne taip seniai vos ne vienavaldiškai viešpatavusi literatūroje, ir tik dabar, mokslinės techninės revoliucijos sąlygomis, ji pasirodė toli gražu nepakankama.

Turint visa tai galvoje, vis dėlto negalima užmiršti ir tai, kad šios mokslo interpretacijos vienavaldiškumas ne visą laiką buvo monolitiškas, ypač mūsų epochoje. „Naujųjų laikų apyaušryje atsiradusio mokymo

⁵ Кузнецов Б. Р. Галилей.— М., 1964, с. 16.

⁶ Зг. История эстетики. Памятники мировой эстетической мысли.— М., 1964, т. 2, с. 454.

apie mokslą skiriamoji ypatybė buvo filosofinis mokslo praktinės naudos įprasminimas ir mokslinio žinojimo loginis-gnoseologinis tyrinėjimas <...>. (Mūsų retinta.— A. T.)"⁷. Kitaip tariant, Naujaisiais laikais traktavimo objektas buvo įvairios mokslo pusės. Tačiau ilgą laiką nepavyko pasiekti, kad įvairios mokslo fenomeno pusės būtų traktuojamos kaip organiškai vieningos.

Tos organiškos vienybės nebuvimas — tai realių gnoseologinių sunkumų tiriant mokslą rezultatas. Ikimarksistinės filosofijos istorijoje mokslo fenomenas atspindėjimo lygmenyje daugiausia buvo materializmo refleksijos objektas, o veiklos lygmenyje mokslo fenomeną buvo monopolizavęs idealizmas,— nes „<...> veiklumo pusė, priešingai materializmui, buvo vystoma idealizmo <...>“⁸. Tą vieno lygmens atplėstumą nuo kito įveikė marksizmas, kur tikrovė imta traktuoti ne objekto forma, bet kaip žmogaus jutiminė veikla, praktika. Buvo sukurtas metodologinis pagrindas vaisingai tyrinėti žmonių veiklą, taip pat mokslinę veiklą. Marksistiniam mokslo supratimui būdinga tai, kad čia remiamasi „praktinio ir teorinio žmonių santykio su objektyviuoju pasauliu, tai yra su gamta ir savo visuomeninio gyvenimo sąlygomis, filosofine koncepcija“⁹.

Šiuo požiūriu tiesioginė marksistinės mokslo koncepcijos prielaida yra pažintinės veiklos supratimas klasikinėje vokiečių filosofijoje, tai yra žmogiškojo pažinimo veikliosios pusės problematika, kurią išskėė klasikinis vokiečių idealizmas.

Jau F. Bekono ir R. Dekarto pastangomis būdas traktuoti tikrovę ne tik kaip duotą, bet ir apvaldomą žmogaus proto tapo stabilia klasikinės buržuazinės filosofijos savastimi. Šia prasme klasikinis vokiečių idealizmas — tiesioginis F. Bekono ir R. Dekarto linijos tęsinys. Bet kelias, kuriuo pasuko klasikinis vokiečių idealizmas, ieškodamas šios problemos sprendimo, iš principo skiriasi nuo tos linijos.

To kelio pradžioje stovi I. Kantas. Jis pačią problemą išskėė šitaip: „Ligi šiol buvo manyta, kad visos mūsų žinios turi derintis su daiktais. Tačiau taip darant, nesėkmingai baigdavosi visos pastangos sąvokomis aprioriškai nustatyti daiktuose tokius dalykus, kurie išplėstų mūsų pažinimą. Todėl reikėtų pamėginti išsiaiškinti, ar neišsprėsime metafizikos uždavinių sėkmingiau, jeigu remsimės prielaida, kad daiktai turi derintis su mūsų pažinimu,— o tai geriau susiję su tuo, jog reikia aprioriškai žinoti apie juos; šis žinojimas turi nustatyti kažką apie daiktus anksčiau negu jie mums duoti“¹⁰.

⁷ Мотрошилова Н. В. Методологические проблемы и уровни исследования науки и научного знания. — Социологические проблемы науки. М., 1974, с. 23.

⁸ Марксов К. Тезисы о Фейербахе. — Марксов К., Энгельсов Ф. Воклицу идеология. V., 1974, p. 463.

⁹ Die Wissenschaft von der Wissenschaft. Philosophische Probleme der Wissenschaftstheorie. — Berlin, 1968, S. 67.

¹⁰ Кант И. Сочинения. — М., 1963, т. 3, с. 87.

Taip keliant problemą, pirmą kartą klasikinėje buržuazinėje filosofijoje buvo susiję pažinimo subjektas ir objektas. I. Kantas iškeltą problemą sprendžia taip, kad savo transcendentinėje dedukcijoje pradinį tašką ima kategorijas, kaip proto formas, kurios iš principo daro galimą reiškinį pasaulio pažinimą, palikdamos už tos galimybės ribų „daiktus savyje“.

Jeigu dialektinės materialistinės mokslo koncepcijos tapsmo panorama (ši panorama mūsų literatūroje, deja, vis dar nesukurta) kurtume toliau, kaip gerai pažymėjo J. Zelenis, „reikėtų pasekti, kaip, likviduodamas „daiktą savyje“, Fichtė radikalizuoja tai, ką pradėjo Kanto transcendentali-nis idealizmas, ir atveria kelią subjekto — objekto dialektikai, o tuo — būties kaip tam tikros gamybos teorijai, kaip Šelingas toliau plėtoja Kanto „intellectus archetypus“ idėją ir praturtina transcendentalinį idealizmą vi-suomeniniu-istoriniu parametru, kaip Hėgelis mokymu apie pačios dvasios atgaminimą transcendentalinio idealizmo pagrindu siekia duoti nuosekles-nę, negu tai galėjo padaryti Kantas, Fichtė ir Šelingas, universalus pa-tyrimo, o kartu ir laisvės teoriją. Prie Hėgelio filosofijos „Ekonominiuose-filosofiniuose rankraščiuose“ prisišlieja Marksas <...>. Filosofinės savi-monės atsigaminimas, kaip jis parodytas Hėgelio „Fenomenologijoje“, paaishkinamas kaip istorinio proceso, žmogaus atsigaminimo spekuliatyvinė išraiška, ši koncepcija, eliminavusi eschatologinius ir fojerbachiškos-hėge-liškos prigimties „ideologinius“ elementus, po to „Vokiečių ideologijoje“ kritiškai perdirbama į „praktinę“ tikrovės koncepciją „naujojo materia-lizmo“ prasme“¹¹. Taip pačiais bendriausiais bruožais atrodo dialektinės-materialistinės mokslo koncepcijos tapsmo panorama filosofijos istorijos požiūriu.

Tačiau negalima apsiriboti tik pripažinimu, kad marksizmo pradininkų pagrįstas priėjimas prie mokslo fenomeno eina pažangios filosofijos tra-dicijos vaga, nes tas priėjimas tik iš vienos pusės — tos tradicijos tęsinys ir taip toliau, o antra vertus, jis — tradicijos paneigimas, tai yra koky-biškai nauja pakopa toje tradicijoje, šuolis. Teoriniame plane tai sąlygota to, kad K. Markso ir F. Engelso sukurtai filosofinei pozicijai fundamen-talią reikšmę turi, to paties J. Zelenio žodžiais tariant, ne santykis „sub-jektas — objektas“, ne sąvoka žmogus apskritai, ne dar koks nors prin-cipas senosios ontologijos prasme, bet „praktinis“ tikrovės ir tiesos su-pratimas“¹².

Marksizmo pradininkų sukurtas praktikos supratimas leido traktuoti materialinę gamybą kaip savotišką medžiagų apykaitą tarp gamtos ir vi-suomenės. Šiame plane gamtotyra (tuo metu praktiškai tik ji ir galėjo pretenduoti į mokslo statusą) reiškesi kaip žmogaus vykdomas gamtinės tikrovės teorinis suvokimas. Ne vien tik tos tikrovės atspindėjimas, ne vien tik paprastas dvasinių potencijų pritaikymas jai, bet kaip jos suvo-kimas. Kitaip tariant, mokslas — „ne tik tikrovės atspindėjimas, bet ir jos

¹¹ Zeleny J. Zum Wissenschaftsbegriff des dialektischen Materialismus.— Beiträge zur marxistischen Erkenntnistheorie. Frankfurt/M., 1969, S. 82—83.

¹² Ten pat, p. 83.

kūrėjas <...>. Taigi kūrybinis, aktyvus mokslo momentas gali būti suprantamas tik kaip jau egzistuojančios gamtos pertvarkymas, perdirbimas. Šis tikrovės pertvarkymas <...> neegzistuoja šalia mokslo uždavinio atspindėti tą tikrovę. Pertvarkančioji, kūrybinė, keičiančioji mokslo funkcija yra jo atspindimosios funkcijos prielaida ir priešingai“¹³.

Siuolaikinio mokslinio mokslovaizdžio tapsmo požūriū ypač svarbūs šie marksizmo pradininkų sukurtos mokslo koncepcijos momentai:

— Mokslo vaidmuo visuomeniniame procese gerokai išauga todėl, kad kapitalizme gamybos procesas iš paprasto darbo proceso virsta moksliniu procesu, pajungdamas sau gamtos jėgas ir leisdamas, kad jos tarnautų žmogaus poreikiams.

— Nepakanka konstatuoti tą faktą, kad K. Marksas traktavo mokslą kaip visuomenės gamybinę jėgą: pagrindinis nuopelnas čia yra tas, kad jis šiam, tada dar tik prasidedančiam mokslo vartimo visuomenės gamybine jėga procesui iš karto teikė pasaulinę istorinę reikšmę.

— Mokslas pats savaime nėra gamybinė jėga. Jis ja virsta tik tada, kai yra tam tikras visų kitų gamybinių jėgų tam tikroje visuomeninių santykių sistemoje išsivystymo lygis, tai yra vyksmas, susijęs tiek su paties mokslo raida, tiek su veiksniais, esančiais už jo ribų,— su mašininės gamybos vystymusi, su pačių gamintojų kultūros augimu ir t. t.

— Marksizmo klasikai tyrinėjo mokslą daugiausia kapitalistinių santykių sąlygomis, atskleisdami, kad mokslo ir materialinės gamybos prasiškerbimas į vienas kitą yra kapitalo tendencija. Todėl susidaro situacija, kai darbininko gyvąjį darbą praryja įgijęs savarankiškumą sudaiktintas darbas, kai darbininkas pasidaro nereikalingas, nes jo veiksmai nesąlygoti kapitalo poreikių¹⁴. Marksizmo nuopelnas ir yra tas, kad šitoje kapitalo vystymosi tendencijoje buvo išvelgtas bręstantis prieštaravimas, kuris sprogdina kapitalistinius visuomeninius santykius ir daro galimą aukščiau nurodytą vystymąsi. Taigi mokslo ateitis pasirodė organiškai susijusi su socializmo perspektyva.

Marksizmo pradininkų sukurta mokslo ir jo socialinių pagrindų panorama sudarė vaisingą metodologinį pagrindą moksliskai tyrinėti mokslo fenomeną. Jų sukurta mokslo koncepcija naujoms istorinėms sąlygomis buvo toliau rutuliuojama ir iš esmės ją praturtino V. Leninas.

Filosofijos raidos požūriū šias naujas istorines sąlygas galima apibūdinti visų pirma tuo, kad XIX a. pabaigoje buržuazinė mintis intensyviai ima atsigręžti į gnoseologinę problematiką, tarsi specializuodamasi pažinimo teorijoje. Šis posūkis — ne vien tik filosofijos istorijos įvykis, jis yra ir „fundamentalaus socialinio-politinio poslinkio buržuazinės visuomenės viduje teorinė-filosofinė išraiška“¹⁵. Imperialistinėje vystymosi sta-

¹³ Fiedler F., Seidel H. Der Marxistische Wissenschaftsbegriff und die sozialen Grundlagen der wissenschaftlichen Erkenntnis.—Deutsche Zeitschrift für Philosophie (Sonderheft 1968), S. 74—75.

¹⁴ Зг. Маркс К., Энгельс Ф. Сочинения, т. 46, ч. 2, с. 208.

¹⁵ Kosling A. Die Entwicklung marxistischer Erkenntnistheorie durch Lenin.—Deutsche Zeitschrift für Philosophie (Sonderheft 1970), s. 166.

dijoje buržuazijai iškilo būtinybė ignoruoti visuomenės vystymosi dėsningumų objektyvumą praktinės žmonių veikos sferoje. Todėl mechanistinio gamtamokslinio materializmo žlugimo ir teorinių-pažintinių materialistinės filosofijos pagrindų pakirtimas pasidarė vienu iš svarbiausių buržuazinės filosofijos uždavinių. Visai ne atsitiktinai šiomis sąlygomis įnirtinga ofenzyva ir aktyvia falsifikacija buvo užpultas dialektinis-materialistinis atspindėjimo principas.

Taigi lenininiame savo raidos etape marksizmo filosofija tiek idėjinės-klasinės kovos veiksnių, tiek gamtos mokslo vystymosi buvę priversta koncentruotis gnoseologinėje problematikoje, tai yra ginti ir plėtoti pažinimo teorijos klausimus. Ši būtinybė neliko be pasekmių ir tolesnei marksistinės mokslo koncepcijos raidai: ji imta plėtoti daugiausia atspindėjimo aspektu, tai yra loginiu-gnoseologiniu požiūriu.

Turint galvoje visas tas sąlygas, būtų nerimta mūsų filosofinėje literatūroje ilgą laiką vyravusią loginę-gnoseologinę mokslo interpretaciją traktuoti kaip kokį neapsižiūrėjimą, juo labiau — kaip klaidą. Visų pirma ji atitiko marksistinės-lenininės filosofijos raidos poreikius, antra, mokslo problematikos „atspindėjimo“ pusė mūsų literatūroje buvo plėtojama dialektinio-materialistinio atspindėjimo principo supratimo pagrindu, o tai negalėjo palankiai neveikti (o ir dabar dar palankiai veikia) vaisingos mokslo supratimo plėtotės. Ir pagaliau, trečia, tarybinė filosofinė mintis niekad neišleido iš savo dėmesio lauko marksistinės mokslo, kaip socialinio reiškinių, sampratos,— paprasčiausiai atitinkamame etape į filosofinių tyrinėjimų pirmąjį planą iškelti tam tikri akcentai (šiuo atveju — loginė-gnoseologinė mokslo problematika).

Kitas dalykas, jog negalima įsitverti nors ir teisingos, bet viso labo tik loginės-gnoseologinės mokslo koncepcijos, nes ja „mokslas, kaip socialinis fenomenas, traktuojamas tik jo rezultatų forma“¹⁶, dėl to gnoseologinė mokslo prigimtis atplėsiama nuo jo socialinės prigimties. Dėl šios aplinkybės neišvengiamai turėjo būti prieita prie mokslo koncepcijos gnoseologizavimo¹⁷ ir sociologizavimo¹⁸ kolizijų, kurios dekonstruktyviai veikė mokslotyros konstituavimosi mūsų šalyje procesą ir net tolesnę jos raidą.

¹⁶ Fiedler F. „Einheitswissenschaft“ oder Einheit der Wissenschaft.— Berlin, 1970, S. 50.

¹⁷ Paskutiniaisiais išsamiai argumentuotais mėginimais apginti loginės-gnoseologinės mokslo koncepcijos turėtas prerogatyvas, atrodo, galima laikyti M. Karpovo ir P. Račkovo darbą (žr. Карпов М. М. Основные закономерности развития естествознания.— Ростов-на-Дону, 1963, с. 6—26; Рачков П. А. Наука и общественный прогресс.— М., 1963, с. 8—31).

¹⁸ Sociologizavimu, turėjusiu mūsų literatūroje nemažą rezonansą, galima laikyti žinomo mūsų filosofo ir mokslo sociologo G. Volkovo mintį, kad mokslas — „tai ne žinios, o visuomenės veikla gaminti žinias, tai yra mokslinė gamyba, nes žinios viso labo — žaliava, kaskart įtraukiama į mokslinę veiklą, panašiai kaip „materialinės gamybos produktas ir žaliava“ (Волков Г. Н. Социология науки. Социологические очерки научно-технической деятельности.— М., 1968, с. 120).